Miftâhü's-Salât ve Mirkâtü'n Necât - Azîz Mahmûd Hüdâyî

Büyük mürşidlerimizden Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretlerinin namazın âdâbı, fazîleti ve esrârı hakkında Arapça bir risâlesidir. İsmini "Namaz Anahtarı ve Necât Merdiveni" diye tercüme edebiliriz. Eser, kısa bir giriş ile üç kısımdan müteşekkildir. Hazret-i Şeyh, birinci kısımda namazın nasıl kılınması gerekdiğini îzâh eder, ikinci kısımda namazın fazîletlerini beyân eder, üçüncü kısımda da, Cuma'nın ve cemâatin hikmetlerinden, fazîletlerinden bahseder. Hazret-i Şeyh, eserin sonunda mühim bir tenbîhde bulunur.

Hacmi küçük ama kıymeti gâyetle büyük olan bu eserin pek çok yazma nüshası vardır. Bu risâle Hazret'in bendegânından Mehmed Muizzüddin Celvetî tarafından şerh ve tercüme edilmişdir. Risâlenin son devirde yapılan bir tercümesi, İlim-Amel-Seyr u Sülûk başlıklı kitâbın içinde neşredilmişdir. Fakîr, vaktiyle bu risâleyi kısım kısım bu blogda yayınlamışdım. Şimdi eserin tamâmını yayınlamak nasîb oldu, elhamdülillah.

Bu risâlenin namaz kılan kılmayan bütün mü'minlere faydalı olacağına inanıyorum. Kılanlar, namazın manâ ve esrârına vâkıf olacaklar ve namazı hakkıyla kılmaya çalışacaklar. Böylece namazdan daha çok istifâde edecekler. Kılmayanlar ise, namazın basit şekillerden ibâret olmadığını, derin manâlarla yüklü olduğunu görecekler, kıymetini anlayacaklar ve umuyoruz ki namaza başlayacaklar.

Cenâb-ı Hakk, bu güzel eseri okumayı, okumakla kalmayıp iyice anlamayı, anlamakla da kalmayıp amel etmeyi, yapmayı, yapmakla da kalmayıp ihlâs ile yapmayı cümlemize nasîb eylesin. Amîn.

MUKADDİME

Hamd, kullarına namazı ve orta namazı muhâfazayı emreden Allah'a mahsûsdur. Salât ü selâm, "فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ * ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ" sırrına mazhar olan Resûlullah'a ve dîn büyükleri olan O'nun âline ve ashâbına ve onlara tâbi olarak hidâyet erenleredir.

İmdi, Miftâhü's-Salât ve Mirkâtü'n-Necât adını verdiğim bu risâle, üç kısımdan müteşekkildir. Hidâyete erdiren ve doğruyu ilhâm eden ancak Allah'dır.

NAMAZIN KILINIŞI, BAZI SIRLARI VE ÂDÂBI

Namaza duracak olan kimse yeme-içmeyle ilgili ihtiyaçlarını halletmiş, kalb huzûrunu ve Hakk'a teveccühünü bozabilecek düşünceleri zihninden çıkarmış olmalıdır ki Mâlike'l-Mülk ve Allâme'l-Guyûb olan Allah'ın huzûrunda durmaya lâyık olsun.

Namaz kılacak olan kimse, hem bedenî hem kalbî günahlardan tevbe etmelidir ki gönül sâfiyeti meydâna gelsin. Kalb temizliği beden temizliğinden daha mühimdir. Çünkü

kalb, nazargâh-ı ilâhîdir. Yani Cenâb-ı Hakk'ın nazar kıldığı yerdir. Onun için sôfîler kalb temizliğine zâhîrî temizlikden daha fazla ehemmiyyet verirler. Zâhirî temizlik husûsunda şerîatın koyduğu hudûda riâyet yeterlidir, fazlasına ihtiyaç yokdur. Nitekim Hazret-i Ömer bir hıristiyanın testisinden abdest almışdır. O, hıristiyanların içki içdiklerini bildiği hâlde, bu husûsda ifrat göstermeyerek, şerîatın gereği ile amel etmişdir.

Allah Resûlü'nin ashâbı seccâdesiz yer üstünde namaz kılarlar, yollarda çekinmeden yalınayak yürürler, bazı zamanlarda istinca için sadece taş kullanmakla yetinirlerdi. Bazı kimseler vardır ki, zâhir temizliğinde aşırılık gösterdikleri hâlde iç âlemlerini kibir, ucub, riyâ ve nifak gibi kötü hasletlerden temizleme husûsunda gerekli hassâsiyyeti göstermezler, insanın dînini ve dünyâsını perîşân eden gıybet ve benzeri kötülüklerden sakınmazlar. Kişinin bu hâle düşmesi, sâdık ve sâlih kimselerin arkadaşlığından ve kâmil mürşidlerin himmetinden uzak ve mahrûm kalmasındandır.

Zâhiren ve bâtınen namaza hazır olan kimse, önce sünnet ve nâfile namaz kılmalıdır. Böyle bir nâfile namaz, insanlarla oturup kalkmak, iş güç ve diğer meşgaleler sebebiyle meydana gelen gafleti ve dağınıklığı gidermeye yarar ve insanın iç âlemini farz namazı kılmaya hazırlar, kalbi havâtırdan temizler.

Farz namaza başlarken, tevbeyi yenilemek lâzımdır. Çünkü Allahu Teâlâ kendisi tertemiz olduğu için, amel ve ibâdetlerin de ancak günah ve riyâ kirinden arınmış, tertemiz olanlarını kabûl buyurur.

Bedenen kıbleye, kalben ve bâtınan ise Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-i ilâhîsine yönelmeli ve her namazı son namazmış gibi kılıp namazdan sonraki zamanı ömrün son demleri imiş gibi düşünmelidir. Allah'ın huzûrunda bulunduğunun bilincinde olarak edebe tam ma'nâsıyla riâyet etmeli ve namazı Allah için kılmaya niyyet etmelidir.

Niyyetden sonra tahrîme denilen ilk tekbîr alınır ve vakar, sekînet, ta'dîl-i erkân ve itminân ile namaz kılınır. Namazın şartlarına riâyet ederek böyle güzelce kılınması pek çok ilâhî ihsâna sebebdir.

Bilmek gerek ki, namaza duran kimse, "Allahuekber" dediğinde, gerek süflî âlemde gerek ulvî âlemlerde, esmâsıyla ve sıfatıyla yegâne fâil ve müdebbir olan Allah'ın huzûrunu seçmiş, O'nun dîvânına durmuş demekdir. Çünkü o kimse, farkında olsun ya da olmasın, Allah'ın isimlerinden bir ismin tesiri altındadır, o ismin mazharıdır. Sanki o ism-i ilâhî ona sâdık bir beyân ile, "Ben senin ilâhınım" der. Çünkü Allah zâtıyla değil, esmâsıyla ve sıfatıyla tecellî eder.

Ey namaz kılan kimse! Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda tam bir dikkat ve uyanıklıkla marifet-i ilâhiyyeye kavuşmayı umarak lutuf ve ihsân-ı ilâhiyyeyi dileyerek dur. Çünkü sen namazda cem' hâlindesin. Bu söylediklerimiz akıl ve kalb sâhibleri için ve söylenene kulak verenler için birer öğütdür. Çünkü namaz kılan bir mü'min mi'râc ediyor demekdir. Bu yüzden de "kâbe kavseyn" makâmındadır.

Denilir ki, tasfiye görmüş kalbler semâvî kalblerdir. Böyle bir kalb, tekbîrle namaza girdiği gibi, semâvâta da dâhil olmuş olur. Allahu Teâlâ semâyı şeytanın tasallutundan korur. Semâvî kalb de şeytanın girmeye yol bulamadığı kalbdir. Onun için böyle bir kalb için geriye bir tek hevâcis-i nefsâniyye kalır. Çünkü nefsin hevâcisi semânın

korunmasıyla kesilmez, devâm eder. Kurbiyyet derecesine ermesi murâd olunan kalbler, semâvâtın her bir katında nefs karanlıklarını geride bırakarak, geçip arşın önünde duruncaya kadar yükselirler. İşte orada nefsin hevâcisi, arşın parlak nûru sâyesinde kaybolur gider. Gecenin karanlığı gündüzün aydınlığı içinde peyderpey nasıl kayboluyorsa, nefsin karanlığı da kalbin aydınlığında tamâmen zâil olur. Nitekim Cüneyd-i Bağdâdî şöyle buyurmuşdur, "Her şeyin hâlis ve saf olanı vardır, namazın en hâlis ânı ve ihlâslı zamânı da ilk tekbîr alındığı ândır". Çünkü ilk tekbîr niyyet ânı ve namaza başlama zamânıdır.

Ebû Nasr es-Serrâc, İbn Sâlim'in şöyle söylediğini rivâyet eder, "Niyyet, Allah ile, Allah için ve Allah'dandır. Namazda insanın kalbine giren vesvese nevinden âfetler niyyetden sonra ortaya çıkar. Allah ile, Allah için, Allah'dan olan niyyet, ne kadar zayıf da olsa, şeytanın kalbe girmesine yol bırakmaz".

Bu yüzden bazı ârifler, "Allahuekber" diye namaza başlayınca, Hakk'ın azamet ve kibriyâsını müşâhede sebebiyle gaybet hâline geçerler, içleri nûr-i ilâhî ile dolar, kâinât gözlerine hardal tânesi kadar bile gözükmez. Âriflerden öyleleri vardır ki, tekbîr için ellerini kaldırdıklarında, bütün varlıklarını arkalarına atarak, içleriyle ve dışlarıyla Allah'a yönelirler. Havâssın bu husûsda en düşük derecesi, okunan şeyde kalb ile dilin bir ve berâber olmasıdır. Dil kelimeleri telaffuz ederken, kalb de ma'nâ ile meşgûldür. Havâss ehlinin bundan daha üstün pek güzle hâlleri de vardır. Nitekim sulehâdan bazılarına, "Namazda nefsinizle konuşduğunuz, kendi kendinize bir şeyler söylediğiniz olur mu?" diye sorulduğunda, "Ne namazda, ne namazın hâricinde bizde böyle bir şey olmaz" diye cevâb vermişlerdi.

Namaz başlayan kimse tekbîrden sonra sağ elini sol elinin üzerine koyarak bağlar. Bilesin ki insanın göbeği, iki denizin kavuşduğu ve iki safın birleşdiği yerdir. Çünkü insanın göbekden yukarısı, semâvî sırlar hazînesi ve rûhânî askerlerin bulunduğu yerdir. İnsnanın diğer yarısı ise, arzî sırların ambarı ve nefsânî orduların karargâhıdır. İnsandaki bu iki unsur devamlı olarak savaşdadır. Sağ elin sol el üzerine konulmasıyla, fesad ve dalâletin kaynağı olan nefs, mahsûr kalarak, nefsânî kuvvetlerin yukarıya çıkması önlenmiş olur. Müşâhede nûrlarının tesiri ve Allah'ın yardımıyla, rûhânî kuvvetler cesedi istilâ edince, nefsin ve şeytanın askerleri yenilgiye uğrar. Vesveseler ve nefsin fısıltıları zâil olur ve namaz kılan huzûr makâmına, üns âlemine erişir. Nitekim "أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ" buyrulmuşdur. Yine bu sebeble, "وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ" buyrulmuşdur.

Hidâye sâhibi, namaz kılanın, göbekden aşağı bir yerde, sağ elini sol eli üzerine koyması gerekdiğini söyler. Çünkü bu husûsda bir hadîs-i şerîf vârid olmuşdur. Bu hadîs-i şerîf, namazda ellerin yana salıverilmesi ictihadında olan İmâm-ı Mâlik ile göğsün üzerine konulması gerekdiğini söyleyen İmâm-ı Şâfiî'nin aleyhinde bir delîldir. İşin tahkîki şöyledir. Namaz kılanın hâli değişkendir. Zaman olur nefsin hücûmuna uğrar, ki avâmın ekserî hâli budur. Bu hâldeki kimse hemen nefsiyle mücâdele ve kavgaya başlar ve bu sebeble sağ elini sol elinin üstüne koyar. Bazen de şuhûd nûru gâlib gelir, üns hâlini yakalar. O vakit ibâdet ona ağır gelmez, ibâdetini istekle ve şevkle yapar. Nefsle mücâdele ve ihtilaf ortadan kalkınca, ellerin birleştirilip göbeğin altına konmasına lüzûm kalmaz ve eller yana salıverilir. Resûlullah'ın ellerini salıvererek de namaz kıldığı rivâyet edilmişdir. Ellerini bağlayıp göbeğinin altına koyan kimse, yukarıda zikredilen hadîs ile amel etmiş sayılır. İmâm-ı Mâlik ve onun gibi

ictihâd edenlerin görüşlerine uyarak ellerini salıveren kimse de Resûl-i Ekrem'den üns hâlinde sâdır olan hâl ile istidlâl etmiş sayılırlar. Yani ellerin bağlanması veya yana salıverilmesi husûsundaki iihtilaf, namaz kılan kimsenin ahvâlindeki farklılıkdan kaynaklanmakdadır.

Namaz kılan kimseye yakışan, pâdişahlar pâdişahı yüce Allah'ın huzûrunda zelîl bir kulun duruşu gibi huşû' ve hudû' ile bulunmakdır. Nitekim Hakk Teâlâ buyurur, "قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ". Şu hâlde felâh huşû' sâhiblerine mahsusdur. Huşû' giderse, felâh da kaybolur. Rivâyete göre Allah Resûlü'nün ashâbı önceleri namaz kılarken gözlerini secde mahallinden kaldırıp yukarılara ve sağa sola bakınıyorlardı. Bu âyet-i kerîme nâzil oldukdan sonra, gözlerini secde mahallinden ayırmamaya başladılar. Ebû Hureyre'nin rivâyetine göre Resûlullah şöyle buyurmuşdur : "İnsan namaza başlayınca Allah'ın huzûrundadır. Kişi namazda sağına soluna bakınacak olursa, Allahu Teâlâ, 'kime bakınıyorsun?. Kendin için benden daha hayırlı olan birine mi? Ey âdemoğlu! Bana dön çünkü senin için benden hayırlısı yok" buyurur. Ebû Süleymân Dârânî der ki, "Kul namaza durduğunda Allahu Teâlâ, 'Kulumla aramdaki perdeleri kaldırın' der. Kul namazda sağa sola bakınacak olursa, Allahu Teâlâ buyurur ki, 'Perdeleri tekrar salıverin, o kulum neyi murâd etmişse onu onunla başbaşa bırakın' der.

Rivâyete göre Allahu Teâlâ bir nebîsine şöyle vahyetmişdir : "Namaza durduğun vakit benim için kalbinden huşû'u, bedeninden hudû'u, gözünden dümû'u eksik etme. Çünkü ben sana çok yakınım".

Namaz kılan kişi rükû'a varınca, "sübhâne rabbiye'l-a'lâ" der. Rükû'dan doğrulduğunda belini ve sırtının dümdüz yapar. Rivâyet olunduğuna göre, Resûlullah şöyle buyurmuşdur : "Rükû' ile secde arasında belini doğrultup dümdüz yapmayana Allah nazar etmez".

Secdeye giderken önce dizler, sonra eller, sonra alın ve burun yere konur. Secdeye tekbîrle varılır ve gözler açık bulundurulur. Burun kapaklarına doğru bakılır ve "Sübhâne rabbiye'l-a'lâ" denir. Secdede dirsekler yere yapışdırılmaz, edeb gözetilir. Çünkü namaz kılan kişi, kıyâmında, rükû'unda, ku'ûdunda ve bilhassa sücûdunda Rahmân'a en yakın, Şeytân'a en uzak bir hâldedir. Secdesi devâm etdiği sürece Şeytan ona musallat olamaz. Bu yüzden Şeytan namaz kılan birini secdede görünce üzülür, yanar, yakılır. Daha önce secde ile emrolunup onu fevt etdiğinden dolayı kendi kendine esef etmeğe başlar. Samed ve Ehad olan Allahu Teâlâ bize yardımcı olsun, bizleri secde eden, vecde varan ve müşâhedeye ererek kulluk edenlerden eylesin.

Öyle secde edenler vardır ki, azamet-i ilâhiyyeyi müşâhede edince Hakk Teâlâ Hazretlerinden utanarak, yedi kat yerin dibine girip orada secde etmek isterler. Bazıları da vardır ki, müşâhedelerinde bütün remz ve timsâlleriyle cümle kâinâtın mahvolduğunu, fenâ bulup izmihlâle erdiğini görerek, secdelerini azamet-i ilâhiyye ridâsı üzerine yaparlar.Yani Hakk'ın varlığından başka bir varlık görmez olurlar. Bu hâl himmet ehlinin ulaşabileceği son mertebedir. İnsan gücü ve beşer tâkati bundan öteye geçemez.

Bazı sâlihler de secdelerinde kalbden tazîm ve ihtirâm ile tevâzu gösterip rûhlarıyla i'zâz ve ikrâma nâil olurlar. Secdede bulunan kimse, üns, heybet, huzûr ve gaybet

hallerini bir araya getirmiş olur. Allahu Teâlâ buyurur, "وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهً". İsteyerek secde, rûha ve kalbe, istemeden secde ise nefse mahsûsdur. Tekbîrle secdeden başını kaldıran musallî, sol ayağı üzerine oturur. Sağ ayağının parmaklarını kıble istikâmetine doğru diker. Nitekim Resûlullah şöyle buyurmuşdur, "Mü'min secde etdiği zaman bütün uzuvları secde eder". Bu yüzden namaz kılan kimsenin bütün uzuvlarını imkân ölçüsünde kıble istikâmetin eçevirmesi gerekir. Otururken ellerin açılmaya ve kapanmaya zorlanmadan uyluklar üzerine konulması gerekir. Sonra tekrar tekbîr alınarak ikinci defa secdeye varılır. Namazın diğer bütün rekatlarında da böyle hareket edilir.

Teşehhüde oturulduğunda "et-tahiyyat" okunurken, Mi'râc'ın sırrını düşünmek gerekir. Çünkü namaz Mi'râc Gecesinde verilen manevî bir hediyyedir. Ayrıca huzûr, sevinç ve zevk vesîlesidir. Teşehhüd, yani "et-tahiyyat" okumak üzere oturmak, semâvâtın yüksek katları üzerinden zirveye yükselmek için katedilen menzillerden sonra Hakk'ın huzûruna kabûl ile, O'nun dîvânına duhûlü ve Hakk'a vusûlü ifâde eder. "Et-tahiyyat", Allahu Teâlâ'ya, Resûl-i Zîşân'a, kendi nefsine, göklerde ve yerlerde bulunan sâlih kullara selâm vermekdir.

Teşehhüdden sonra namazdan çıkmak istenirse, kişinin sağında ve solunda bulunan meleklere, insanların ve cinlerin müslümanlarına selâm vermesi gerekir. Namaz içindeki duânın, kâdıu'l-hâcât olan Allah katında müstecâb olduğu beyân edilmişdir. Şeyhü'l-Ekber İbn Arabî der ki, "Bilesin ki, selâm verip namazdan çıkan kimseler iki sınıfdır ve bunların iki yolu vardır. Bu iki yol bir şahısda birleşirse, o kimse iki hakîkati birleştirmiş sayılır. Bu iki sınıfdan biri, bir işden diğerine, bir ism-i ilâhîden diğerine geçdiğinden dolayı selâm verir. Bu yüzdne onun selâmı bir işe vedâ, diğerine yönelme selâmıdır. Bu ayrılış ve yönelme ya Celîl'den celâle, ya Cemîl'den cemâle olur. Meselâ namaz kılan kimse Cenâb-ı Hakk'ın Gafûr isminin tecellîsi altında ise, selâm vererek zikr-i dâimden ayrılmadan, Rezzâk isminin tecellîsine yönelmekdedir. Çünkü bu âlem Hakk'ın tecellîlerinden ibâretdir. Bunu kalb gözüyle gören kimse, bir ân bile zikirden fâriğ olmayacağından namazdan çıkınca da zikre devâm edecek, yalnız tecellî eden ismin değişdiğini fark edecekdir, o kadar. Birinciye göre biraz daha aşağı derecede olan ikincinin verdiği selâm ise, Rahmân'a ve mahlûkâta verilen selâmdır. Rahmân'a selâmdır çünkü O'nun huzûrundan ayrılmakdadır. Mahlûkâta selâmdır çünkü Hakk'ın huzûrundan ayrılıp halkın arasına dönmekde ve onlara karışarak Hakk ile halvetden halk ile celvete gelmekdedir. Bu iki hakîkatden uzak olanın ne selâmı sahîh, ne de kelâmı muteberdir. Çünkü böyle biri Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda değildir ki selâmla ondan ayrılmış olsun. Kâinâtdan ayrılmamışdır ki, dönüş ânında selâm vermiş bulunsun. Böyle bir namaz kâmil olmayan kimselerin yani avâmın namazıdır".

NAMAZIN FAZÎLETLERİ

Bilesin ki insandaki beş duyu, kalbi ünsden alıkoyduğu için yani insanın kudsî âleme yönelmesine mâni' olduğu ve insanı nefsânî isteklere doğru cezb etdiği için, Allahu Teâlâ nûr ve berekete vesîle olması için insana beş vakit namazı farz kılmışdır. Ki bu sûretle kul, huzûr ve teveccühe vakit ayırabilsin. Aldanma diyârı olan dünyaya açılan beş karanlık kapıya mukâbil beş vakit namaz Cenâb-ı Hakk'a açılan huzûr kapısıdır. İyilikler kötülükleri giderdiği gibi, namazın nûrları da dünyânın karanlıklarını giderir. Nitekim bir hadîs-i şerîfde, "Namaz büyük günahlardsan sakınmak şartıyla, iki namaz

vakti arasında işlenen küçük günahlara keffaretdir" buyrulmuşdur. Hakk Teâlâ Hazretleri de , "وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۖ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ" buyurmuşdur.

Rivâyet edildiğine göre ensârdan bir genç, devamlı sûretde Resûlullah'ın arkasında namaz kıldığı hâlde, işlemedik kötülük bırakmazdı. Onun bu hâli Allah Resûlüne anlatıldı. Resûlullah, "Onun namazı yakında onu kötülüklerden vazgeçirir" buyurdular. Çok geçmedi, o delikanlı tövbekâr oldu.

Nefsin namazı insanı kötü huylardan ve rezîlâne davranışlardan, kalbin namazı gafletden ve mâlâyâniden, sırrın namazı mâsivâya iltifatdan alıkor. Nitekim Resûlullah, "Namaz kılan kimse kime yalvardığını ve kiminle konuşduğunu bilse başka bir şeye iltifat etmez" buyurmuşdur.

Rûhun namâzı insanı azgınlık ve taşkınlıkdan alıkor. Çünkü rûhun sıfatları kuvvet bulup ortaya çıkınca nefsin sıfatları onların karşısında tutunamaz. Kalbin namazının nefsin kötü ahlâkına engel olması da böyledir. Hafînin namazı isneyniyyeti ve enâniyyeti yok eder. Zâtın namazı ise beşerî sıfatlardaki telvînin insanı yanıltmasına engel olur. Namazı bu şekilde bütün letâifiyle kılmaya muvaffak olan kimse her türlü günah ve hatâlardan korunmuş ve kurtulmuş olur. Nitekim Resûlullah şöyle buyurmakdadır, "Nefsini dünyâ işleriyle meşgûl etmeden iki rekat namaz kılan kimsenin, bütün geçmiş günahları bağışlanır". Bir başka hadîs-i şerîfde de, "Üzerine farz olan namaza kalbi, gözü ve kulağı Allah'a yönelerek duran kimse, selâm verip namazdan çıkdığında anasından doğduğu gibi tertemiz, günahsız çıkar" buyrulmuşdur.

Diğer bir hadîs-i şerîfde de şöyle buyrulmuşdur : "Bir kul güzelce abdest alıp, namaza vaktinde durarak, rükû ve secdesinin hakkını vererek namaz kıldığında namaz ona, 'Senin beni koruduğun gibi, Allah da seni korusun' diye duâ eder. O namaz üzerinde bir nûr bulunduğu hâlde semâya yükselir ve huzûr-i ilâhîye ulaşarak sâhibi için şefâatçi olur. Bir kul da namazı hakkını vererek kılmadığında namaz ona, 'Sen beni koruyup kollamadığın, bana sâhib çıkmadığın gibi, Allah da sana sâhib çıkmasın' diye bedduâ eder. Sonra kılınmamış hükmünde olan o namaz, üzerinde bir zulmet olduğu halde semâya yükselir fakat kapılar kapalı olduğu için yukarı çıkamaz. Bir paçavra gibi dürülüp geri çevrilir ve sâhibinin yüzüne çarpılır".

Ebu'l-Hayr el-Aktâ diyor ki, "Resûlullah'ı rüyâda gördüm, dedim ki, 'Yâ Resûlallah, bana öğüt ver', buyurdu ki, 'Yâ Ebe'l-Hayr, namaza dikkât et! Ben Rabbimden öğüt istediğimde, O bana namazı tavsiye ederek, 'Sana en yakın olduğum zaman benim için namaz kıldığın namazdır' buyurdu".

Muâz bin Cebel, Peygamberimizden şöyle rivâyet eder, "Namaz bir ölçü ve tartı âleti gibidir. Kim ölçüde hakkı gözetirse ona hakkı tam olarak verilir. Ölçüde hile yapanlar hakkında, "وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ veylün lil mutaffifîn" buyurduğunu duymuşsunuzdur".

Sahâbeden bir zât diyor ki, "İnsanlar kıyâmet gününde, namazda iken bulundukları itminan ve sükûn hâliyle, namazda duydukları lezzet ve huzûra göre haşr olunacaklardır".

İbrâhim en-Nehâî diyor ki, "Namazda rükû ve secdesinin hakkının vermeyen bir adam görürseniz, çoluk çocuğuna maişet husûsunda merhametli olunuz. Çünkü böyleleri hep rızık darlığı ve geçim sıkıntısı çeker".

Denilir ki, uyanık bir mü'min abdest aldığında, şeytanlar kendisinden korkarak, yeryüzünün öbür ucuna kadar kaçarlar. Çünkü o mü'min sultânlar sultânının huzûruna durmaya hazırlanmışdır. Namaza başlayan kul, "Allahuekber" deyince, İblis kendisini bir perdenin arkasına gizler. Kul ile İblis arasına kudret-i ilâhî eseri bir perde çekilir ve Cenâb-ı Hakk o kulunu merhametiyle karşılar. Eğer tekbîr alırken kulun kalbinde Allah'dan daha büyük bir varlık olmazsa, kendisine "Doğrusun" denir ve onun kalbinden arşın melekûtuna yükselen bir nûr parıldar. Bu nûr sâyesinde, o namaz kılan kimseye, göklerin ve yerin melekûtu ve esrârı münkeşif olur. O nûr mikdarı hasenât da onun amel defterine yazılır. Gâfil bir kimse de namaza durduğunda, bir damla bal üzerine sineklerin üşüşmesi gibi, şeytanlar onun başına üşüşürler. Tekbîr aldığında kalbinde Allah'dan daha değerli bir varlık varsa, kendisine "Yalancısın" denir ve kalbinden çıkıp etrafı bürüyen kara bir duman sebebiyle semâvâtı müşâhede edemez. Zamanla bu duman perde hâline gelir ve şeytan onun kalbini tasarrufu altına alır. Namazdan çıkıncaya kadar onun kalbine vesvese tohumları eker, o kimse, ne okuduğunu ve ne kıldığını bilemez hâle gelir.

Denilmişdir ki, namaz için tekbîr aldığın zaman Allahu Teâlâ'nın sana bakdığını ve gönlündekini bildiğini bilesin. Müşâhede ehlinden olmayan kimseler, namaz kılarken âhireti düşünmeli, cenneti sağ, cehennemi sol yanlarında tasavvur etmelidir. Çünkü namazda ahireti düşünmek, vesveseyi ve fuzûlî düşünceleri keser.

Denilmişdir ki, "Gerçek namaz, mahviyyetle, tevâzuyla, pişmanlıkla kılınan namazdır. 'Allahım Allahım' diyerek Hakk'a el açıp ilticâ ederek kılınan namazdır. Bu şekilde kılınmayan namaz, eksikdir". Nitekim Cüneyd-i Bağdâdî'ye namazın farzlarından sorduklarında, "Dünyâ alâkasından kesilmek, bütün düşüncesini ve huzûr-i kalbini Hakk'ın yüce katında toplamakdır" diye cevâb vermişdi.

Allah Resûlü, "Münâfıkların huşûundan Allah'a sığının" buyurunca ashâb, "Münâfıkların huşuû nasıl olur yâ Resûlallah?" diye sordular, Allah Resûlü, "Beden zâhirde huşûda fakat kalb nifakda" buyurdu.

Anlatıldığına göre İbrâhim aleyhisselâm namaz kılarken, kalb atışları bir mil mesâfeden duyulurmuş. Hazret-i Âişe'nin rivâyetinde göre, Resûlullah namaz kılarken göğsünden tencere fokurtusuna benzer sesler işitilirdi. Hattâ bu ses, Medîne'nin bazı sokaklarından bile duyulurdu.

İmâm-ı Zeynelâbidîn namaz kılacağı vakit, yüzünün rengi sararırdı. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda, "Benim kimin huzûruna çıkacağımı biliyor musunuz?" derdi.

Mûsâ bin Cafer'e "İnsanlar senin önünden geçerken, namazını bozuyorlar" dediler, buyurdu ki, "Benim huzûrunda durduğum zât bana onlardan daha yakındır".

Namaz lugatde duâ demekdir. Lugatin dışında da öyledir. Çünkü namazı tam ma'nâsıyla kılan bir kimse, kalbiyle ve kalıbıyla Allah'a yönelince, sanki bütün uzuvları dil kesilir ve Allahu Teâlâ'ya zâhiren ve bâtınen duâ eder. Allah'a her şeyiyle duâ eden kimsenin duâsı reddolunmaz. Allah, va'd-i ilâhîsi gereği bu duâyı kabûl eder.

Çünkü "ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ üd'ûnî estecibleküm" buyurmuşdur. Sadâkatle duâ eden kimse, yakîn nûruyla aradaki perdeleri yıkıp yok edere ve doğrudan Rabbü'l-âlemîn Hazretlerinin huzûrunda bulunur.

CUMANIN ve CEMÂATİN FAZÎLETİ

Allahu Teâlâ buyurur ki, "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ". Allahu Teâlâ bu âyet-i kerîmede zikre koşmayı emretmekdedir. Ancak cumhurun görüşüne göre burada zikirden murâd namazdır. Bu koşma, âşıkın ma'şûkuna koşması gibi olmalıdır. Nitekim Mûsâ, Tûr Dağına kalb safâsı ve gönül huzûruyla koşmuşdu. Zîrâ Allah gönüllerden geçeni bilir. Onun için aklı başında müslüman için gerekli olan zikre ve tâata koşmak, ticâret ve alışverişi bırakmakdır. Yani nefs-i emmârenin arzusuna uymamakdır. Çünkü dünyevî isteklere meşgûl olup, zikrullahı unutmak nefsin alçaklığından ve insanın eksikliğindendir. Zîrâ kader tayin olunmuşdur. Takdîr, tedbîrle ne artar ne de eksilir. "وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ" yani Allah vaadinden dönmez, bütün kullarını rızıklandırır.

Hikâye olunduğunda göre, adamın birine bir cuma günü, hem ekinini sulama hem de değirmende un öğütme sırası gelir. Adamcağız düşünür, "Ekinimi sulamaya ya da buğdayımı öğütmeye gitsem belki cumayı kaçırırım" der ve cumaya gitmeye karar verir. İki işi de tehir eder. Döndüğünde ekinini sulanmış, buğdayını da öğütülmüş olarak bulur. "Kim Allah için olursa Allah da onun için olur" sözü bunun için söylenmişdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz buyurmuşdur ki, "Bir cuma kılmayan kimsenin kalbinin üçde biri paslanmışdır. İki cuma kılmayan kimsenin kalbinin üçte ikisi paslanır. Üç cuma kılmayanın bütün kalbi kararır". Cuma namazını kılmamak nasıl kalbin paslanıp kararmasına sebeb oluyorsa, kılmak da kalbin nûrlanmasına sebeb olur. Allah Resûlü buyurur ki, "Allah'a ve âhiret gününe inanan kimselerin cuma günü cuma namazı kılmaları gerekir. Bundan muaf olanlar sadece hastalar, yolcular, kadınlar, çocuklar ve kölelerdir".

Allah, oyun ve eğlenceye dalarak, ticâret ve alışverişle meşgûl olarak, cumayı terk edenlerden müstağnîdir, yani onların ibâdetine aslâ ihtiyâcı yokdur.

Rivâyete göre Peygamberimiz, hicretde Medîne'yi teşrîf buyurmadan önce Kuba'ya uğradı ve orada Amr bin Avf oğulları yurdunda Pazartesiden Cumaya kadar kaldı ve bir mescid inşâ etdi. Oradan Medîne'ye doğru yola çıkdığında Benî Sâlim yurdu vâdisinde cuma vakti girdi, orada cuma namazı kıldırdı ve hutbe okudu.

Muhammed bin Nasr el-Hârisî'ye o günün emîrleriyle cuma kılmanın hükmünü sormuşlar, şöyle cevâb vermiş, "Allahu Teâlâ bize namaza koşmamızı emrediyor. Kıyâmete kadar bize kimin namaz kıldıracağını Allah bilmiyor mu? Elbette biliyor. Onun için biz Allah'ın bize emretdiği şekilde namaza koşarız, işte o kadar."

Rivâyete göre, Resûlullah hutbe esnâsında önce ayakda durur, sonra oturur, sonra tekrar ayağa kalkarak hutbe okurdu.

İmâm-ı Şâfiî, İmâm-ı Ebû Yûsuf ve İmâm-ı Muhammed'e göre, hutbenin hutbe olabilmesi için, örf ve âdete göre hutbe sayılacak bir ölçüde olması gerekir. İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe ise, "elhamdülillah" veya "sübhânallah" diyecek kadar hutbeyi

kısaltmayı câiz görür. Çünkü Kur`ân'daki emir böylece yerine gelmiş olur. Zîrâ âyetdeki zikir kelimesi mutlak olarak geçer. Şöyle bir rivâyet de vardır. Hazret-i Osmân hilâfetinin ilk zamanlarında minbere çıkdı ve hutbeyi "elhamdülillah" diyecek kadar okuyup aşağı indi ve halka namazı kıldırdı. Büyük bir sahabî topluluğu cemaatin içinde hâzır olduğu hâlde hiç biri buna itiraz etmemişdi.

Cuma namazının âdâbından biri de hutbeyi sessizce dinlemekdir. Çünkü Allah Resûlü, "İmam minbere çıkdığı zaman, namaz kılmak da konuşmak da câiz değildir" buyurmuşlardır. Bir diğer hadîs-i şerîfde Efendimiz, "Cuma günü imâm hutbe okurken, arkadaşına 'Sus konuşma!' diyen kimse de boş konuşmuş olur" buyurmuşlardır.

Câmide bulunan kimseler, Allah'ın evi demek olan mabede saygı göstermeli ve âdâbına riâyet ederek, dünyâ kelâmı konuşmamalıdır. Nitekim şöyle bir haber vârid olmuşdur, "Câmide konuşmak hayvanın otu yemesi gibi kişinin hasenâtını yer bitirir".

Câmiye soğan sarımsak kokusuyla girilmez. Çünkü Resûlullah şöyle buyurmuşdur, "Soğan ve sarımsak yiyen kimse o hâliyle bizim namazgâhımıza yaklaşmasın. Çünkü soğan ve sarımsak kokusundan rûhlar ve insanlar rahatsız olurlar".

Cuma gününü diğer günlerin efendisi bilmek gerekir. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu, "Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı cumadır. Çünkü Âdem o gün yaradıldı, o gün cennete konuldu, o gün yeryüzüne indirildi, kıyâmet de o gün kopacakdır. O gün yevm-i mezîddir".

Ali bin Ebî Tâlib, Resûlullah'dan şöyle rivâyet eder, "Allahu Teâlâ benim ümmetimden bir topluluğa azâb etmek dileseydi onlara Kadir Gecesi ile Cuma gününü vermezdi". Kabu'l-Ahbar'ın şöyle söylediği rivâyet edilir, "Allahu Teâlâ, şehirlerden Mekke'yi, aylardan Ramazan'ı, günlerden Cuma'yı diğerlerine üstün kılmışdır".

Şeyhlerden birine "Cuma gecesi mi, yoksa cuma günü mü efdaldir" diye sormuşlar, şu cevâbı vermiş, "Cumanın gündüzü gecesinden efdaldir. Zîrâ Cuma gecesinin fazîleti de Cuma namazından gelir, namaz ise gündüz kılınır" demiş.

Dâvûd Peygamber bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı. Oruç tutmama sırasına denk gelen Cuma günleri de oruç tutar ve onun orucunu elli bin seneye denk tutardı. Cuma günleri yapılan bütün amellerin ecri böyle kat kat verilir.

Haberde geldiğine göre, "Mü'min, Cuma namazını kılıp çoluk çocuğunun yanına döneceği zaman iki yüz yıl ibâdet etmiş gibi mükâfat kazanır" denilmişdir.

Resûlullah buyurmuşdur ki, "Allahu Teâlâ bizden öncekileri Cuma sebebiyle azdırdı. Yahudiler Cuma yerine Cumartesiyi, Hıristiyanlar Pazarı seçdiler. Allah bize gönderdiği şerîatla doğruyu gösterdi ve Cuma'yı öğretdi. Cumartesi ve Pazar'ı Cuma'ya tâbi kıldı. Bu sûretle onlar kıyâmetde de bize tâbi olacaklardır. Biz dünyâ ehlinin sonuncusu fakat âhiretdekilerin başıyız".

Diğer bir hadîs-i şerîfde de şöyle buyrulmuşdur, "Allahu Teâlâ Cuma günü altı yüz bin günahkarı azâd eder". Âhiretde Allah'ın kullarına ikrâm ve ziyâfeti de Cuma günüdür. Cumanın şerefini isbât için bu yeter.

Allah, cemiyyet-i ilâhiyyeye istidadı olan insanoğlunu da Cuma günü yaratmışdır. İnsan aynu'l-cem' makâmına da o günde erişir. Bu yüzden o gün dünyevî meşgûliyyetlerden uzaklaşmak ve nefsânî perdelerden kurtulmak için zikrullah koşmak emredilmişdir. Bundan sonra bekâ hâli gelir ki, o da tafsîl makâmında istikâmet üzere olmakla gerçekleşir. Çünkü cem' ile vukûf, Hakk ile halk, zât ile sıfat arasında perdedir. Kemâl ise hem Hakk'ın hem halkın hakkını vermekle gerçekleşir.

Bilesin ki haftanın günleri, dünyânın müddetini tayin eden eyyâm-ı ilâhiyyeye mukâbil vaz edilmişdir. Bütün devirlerde dünyanın müddeti yedi yıldız sayısınca yedi bin yıldır. "إِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ". Haftanın günlerinin yedi olmasının bir diğer sebebi de bütün halîfelerin toplam müddetinin Âdem'den Mehdî'nin zuhûruna kadar yedi bin yıl olmasıdır. O yedi günün altısı, göklerin ve yerin yaradılışını gösteren âyet-i kerîmede zikri geçen günlerdir. "اَلَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ اَلرَّحْمٰنُ فَسْئَلْ بِهِ خَبِيرًا". Âyetde geçen "halk"dan murâd, Cenâb-ı Hakk'ın gökleri ve yeri görünür hâle getirip, kendisini şiddet-i zuhûruyla gizlemesidir. Çünkü halk yani mahlûkât Hakk'ın varlığına perdedir.

Yedinci gün Cuma günüdür ve Cuma günü Hakk'ın bütün sıfatlarıyla zuhûr ederek arşa istivâ etdiği zamandır. Ayrıca Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın zuhûruyla şafağı doğmuş olan kıyâmetin başlangıcıdır. Yahudiler için Cuma haftanın ilk günüdür. Çünkü onlar ehl-i mebde ve zâhirdiler. Hıristiyanlar için de ilk gün Pazar oldu, çünkü onlar rûhâniyyet ve bâtın ehli sayılırlar. Müslümanlar için ise Cuma son gündür. Çünkü onlar âhir zamanda gelmişledir. Son peygamberin ümmetidirler ve toplayıclık özelliği polan tevhîd ashâbıdırlar.

Cuma gününe bu ismin verilmesinin sebebi, bütün sıfatlarla sûret-i a'zamda zuhûr vakti olmasın.

Cemâatle namaz, sünnet-i müekkededir. Nitekim Peygamberimiz "Cemâatle namaz hüdâ sünnetlerinden yani doğruluk ve hidâyet kânûnlarındandır" buyurmuşlardır. Cemâatle kılınan namazın münferid kılınan namaza göre çok daha fazla ecri vardır. Nitekim Peygamberimizi, "Cemâatle kılınan namaz yalnız kılınan namaza göre yirmi yedi derece daha fazîletlidir" buyurmuşlardır.

Bir diğer hadîs-i şerîfde, "İmâmın tam arkasında durana yüz namaz sevâbı, sağında durana yetmiş beş, solunda durana elli, diğer saflarda duranlara da yirmi beş namaz sevâbı vardır" buyurmuşlardır.

Haberde vârid olmuşdur ki, Allahu Teâlâ cemâate rahmet inzâl eder. Bu rahmet-i ilâhinin ilki imâma, sonra onun arkasında durana, sonra onun sağındakine, sonra solundakine ve ikinci saflarda bulunanlara isâbet eder.

Saf bağlayıp namaz kılan mü'minler, nefs gibi harâmîlere, şeytan misilli hırsızlara karşı mücâdele etmek için birbirlerine destek olarak kenetlenmiş binâlar gibidir. Namaza duran cemâatin zâhirleri cemâat şartlarını taşıyarak bir araya gelirse, bâtınları da onlara uyar. Yani takvâ ve iyilik husûsunda birbirlerine karşılıklı olarak yardımcı olurlar. Cemâatden birbirlerine nûr ve bereket sirâyet eder. Hakk Teâlâ onlara melâike-i kirâmla manevî yardımlar gönderir.

İmâmın namazı fazla uzatmadan hafif kıldırması lâzımdır. Nitekim Peygamberimizi şöyle buyurmuşdur, "Biriniz halka namaz kıldırdığı zaman, namazı hafîf tutsun. Çünkü onların içinde hasta, zayıf, yaşlı yâhud bir sıkıntısı olan bulunabilir". Enes radıyallahu anh der ki, "Ben Resûlullah kadar namazı hafîf ve tam kıldıran başka birisini görmedim".

TENBÎH

Ey Hakk'a tâlib olan arkadaş! Senin bir iç, bir de dış dünyân var. Bir sûretin var, bir de ma'nân var. Amellerin de öyle. Onların da bir kısmı bedenî ve cismânî, bir kısmı kalbî ve rûhânî. Bunlardan birini yapıp birini terketmek emr-i ilâhîye muhâlefet etmekdir. Allah'ın emirlerine muhâlefetin sonu da hüsrândır. Hem zâhirin hem bâtının şartlarına riâyet etmek, insanın kemâl alâmetidir. Kemâl arzu ediyorsan, manevî derecenin yükselmesini istiyorsan, hem zâhirin hem de bâtının şartlarına uyman ve ibâdetlere koşman gerekir.

Namaz hem kalble hem kalıpla ilgili amelleri, hem cehrî hem hafî zikirleri toplayan ve kulu yüksek derecelere ulaştıran bir ibâdetdir. Şeyh Şihâbeddîn Sühreverdî der ki, "Bazıları namazdan maksadın sadece zikrullah olduğunu zannederek yanılmışlardır. Bunlar, "Zikrullahı tahsîl etdikden sonra namaza ne gerek var" diyerek sapıtmışlar, yanlış yollara düşmüşlerdir. Bir diğer zümre de dalâlete düşmemişdir ama nâkıs kalmışdır. Bunlar farzları kabûl etmişler fakat nâfilelerin faziletini reddederek aldanmışlardır. Namazın her rüknünde diğer hâl ve zikirlerde bulunmayan bir takım sırlar ve hikmetler bulunduğunu anlayamamışlardır. Amellerin de bir rûhu ve bir cesedi vardır. İnsanoğlu dünyâda bulunduğu müddetçe, ibâdete devâm etmelidir zîrâ amellerden yüz çevirmesi azgınlık ve isyânın ta kendisidir. Ameller hâller ile saflaşır, hâller amellerle güzelleşir.

Ey sâlih oğul! Senin sırât-ı müstakîm üzre olman ve Resûlullah'ın sünnetine bağlı bir yol üzre olman lâzımdır. Rabbimizin her emrinde nice maslahat ve hikmet vardır. "اَللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ". Allah her şeyi kendi birliğine delîl kılmışdır. "وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ" . Allâmu'l-Kadîr olan Allah'ı tesbîh ederiz. O Allah ki rûh ile cesedi telif etmişdir. Rûh ve cesedin makamları ve menzilleri ayrı ayrıdır. Allah senin gönlünü tevhîd nûruyla aydınlatsın ve onu güzel haslet yıldızlarıyla süslesin. Allah senin kalb semânı inatçı şeytandan korusun. Cesed toprağını ibâdet bahçeleriyle süslesin ve uzun ömürlü eylesin. Cesed toprağını ilim ve marifet pınarlarıyla sulasın ve onu âfetlerden korusun. Basit bir tecellî nûruna aldanıp, terakkîden geri kalmasına fırsat vermesin. Yerin sükûnetinde, gökyüzünün hareketliliğinde, bütün sırları ve gizlilikleri bilen Allah'dan gayrı kimsenin bilmediği nice hikmetler vardır.

Kitâb-ı Hakiminde zeytin ile inciri yanyana zikrederek, insanlara irşâd yolunu gösteren Sâni'-i Hakîm'in irşâd uslûbuna dikkatle bakmak lâzımdır. Marifet inciri tatlıdır, rûhlar ondan lezzet alır. Nefs zeytini acıdır, salamura tuzuyla terbiye edilmeye muhtâcdır. Her ibâdetin bir keyfiyyeti, her işin de gizli bir hikmeti vardır. Onun için zâhir ve bâtına riâyetde pek çok faydalar vardır. Sen dâimâ uyanık ol, dikkatli ol, isteklerine esîr olma. İsteklerin seni Allah yolundan saptırabilir. Nefsine aldanıp nâkıs kalanlardan olmayasın. Dâimâ Allah'a yönelenlerin yolundan gitmeye bak. Çünkü Allah'a giden bütün yollar kapalı, yalnız seyyid-i kâinâtın Muhammed Mustafâ'nın isr-i pâkine bağlı olan yol açıkdır. Dînin ikâmesi için gayret göster ve ölünceye kadar Rabbine ibâdet et.